

אסור להשוות

אדריאן פן־דיס הוא סופר הולנדי שכתב ספר מטלטל על דרום אפריקה, שנייה לפני שהשלטון הלבן קיפל את דגל האפרטהייד. עם צאת הספר בעברית, פן־דיס אומר בראיון, שבין שלטון האפרטהייד למדיניות הישראלית בשטחים יש הבדל מהותי. ובכל זאת, גם הוא לא יכול להתעלם מהדמיון

יובל אביבי

אדריאן פן־דיס. הציע לקוראיו את נקודת המבט האפריקנרית ללא שיפוט צילום: נטי אימל'ס

ב1990, מיד לאחר השחרור של נלסון מנדלה מהכלא, נסע הסופר ההולנדי די אדריאן פן־דיס (Dis Adriaan van) לדרום אפריקה, כשכבר היה ברור שהארץ הזאת עומדת לעבור טלטלה מטורפת. התוצאה היתה הספר "הארץ המובטחת" הרואה עתה אור בעברית בתרגומו של רן הכהן (הוצאת הקיבוץ המאוחד). פן־דיס נסע תוך שהוא מזהיר שהוא בא להקשיב ולא להעביר ביקורת. "אני ארשום ואשתוק", הוא הבטיח למארכת שלו, ולקוראים הוא מבטיח להעביר את הקולות של התושבים הלבנים, הגזע השליט של המדינה, שרואים כיצד המדינה שלהם חומקת להם מבין האצבעות. וזה אכן מה שהוא עשה. הוא ניסה לרשום את הדברים שאומרים לו האפריקנרים, המתישבים הלבנים שהגיעו לדרום אפריקה במאה ה-17 ועשו בה כבשלהם. יכול להיות שחלק מהדברים שהם אומרים יישמעו לכם מוכרים.

"הם מרימים עלינו יד. אנחנו עושים הכל כדי לשפר את המצב שלהם, ומה הם עושים? מעלים באש את בתי הספר שהממשלה בנתה להם", אומר אוס, קרוב משפחה של אווה, המארכת של פן־דיס, וקצת אחר כך אומר גם ש"הורות לאפרטהייד השחורים קיבלו את הזהות שלהם". הדוד הנדריק, נציג די קיצוני של הפלג הגזעני האפריקנרי, אומר ש"הם רוצים למסור את הארץ שלנו. מי שגלהם נגד זה הוא לא פושע ולא טרוריסט אלא פטי־ריוט. הממשלה מלאה בוגדים שרוצים לקחת חלק בשלטון". "נמאס לנו שאחרים מכתיבים לנו את

החוקים. עכשיו העולם כבר רואה כמה קשה לחיות עם זרים... אנחנו השעיר לעזאזל. באמריקה או באנגליה יותר טוב?" אומר ליב, ברמן מקומי. ואילו אווה, שהיתה גם המאהבת של פנדיס, מתקשה לנסוע להולנד כי שם "ראו בי נציגה של משטר ולא בן אדם. זה הביא אותי להגן שם על דברים שלא תמכתי בהם".

פנדיס עצמו כותב שהאפריקנרים הממוצעים חשים ש"לפני בואם לא היה כאן כלום... לפני בואם היו כאן שממה, חושך, הרים, מים, חיות בר... הגורל הצמיד איש איש לנחלתו". ממש ארץ ללא עם לעם ללא ארץ. אפילו כשפנדיס מבזבז מים, נזופים בו שם, בארמה הקשה והיבשה של חבל הארץ שבו הוא מבקר, והוא "מבין לפתע מדוע כל גרמי המדרגות בבתי המי לון מקושטים בתמונות של נוף של ים עם גלים ירקרקי קים ובראשם קצף לבן, או של אנשים מוקפים אשוחיות מוריקות והרים מושלגים. החיות של מוכי בצורת". ולא סתם מוכי בצורת, אלא מוכי בצורת שנחוששים להפריח את השממה.

פנדיס הגיע לדרום אפריקה אחרי 17 שנים שבהן נאסרה כניסתו למדינה, זאת לאחר שב-73 למד בה שפה וספרות אפריקנית, וכנראה הרגיש את האדם הלא נכון. הוא למד תרבות אפריקנית בתקופה שבה הפקולטה הרלוונטית באוניברסיטאות בהולנד היתה, לדבריו, "שריד מנומנם של ימי עבר", והיה פעיל נגד האפרטהייד במסגרת "ועדת ברייטנבר", שהקים משורר דרום אפריקאי גולה. ב-17 השנים האלה הוא הפך לעיתונאי וסופר משיפע בהולנד, שכתב רבות על דרום אפריקה ועל היחס בין הולנד למדינה הגוענית, וגם לאישיות טלוויזיונית מוכרת וזוכת פרסים.

פרסום הספר "הארץ המובטחת" בהולנד של '90 הגיע לדבריו בזמן הנכון ("אחרי שחרור מנדלה" וכך מקום הנכון "מדינה עם משבר אשמה, בשל קשריה ההיסטוריים והלשוניים עם האפריקנים"). הספר זכה להצלחה, בין השאר בזכות הפרסום והמוניטין של פנדיס: הוא נמכר בכ-100 אלף עותקים ביותר מ-20 מהדורות שפורסמו עד היום בהולנד. אף על פי שהספר ברובו מציג את נקודת המבט האפריקנית ללא שיפוט, הוא לא נתפס כקונטרוברסלי בהולנד שהיתה או אחידה למדי בהתנגדות לאפרטהייד. תרם לכך גם המוצא המעורב של פנדיס עצמו, שנולד לאם הולנדית ולאבא "חוס", כלשונו, מהקולוניה ההולנדית באינדונזיה, וגם "כי הייתי ידוע כפעיל התנועה נגד האפרטהייד. התגובה הנפוצה ביותר היתה – 'עתה אני חנו סוף סוף מבנים קצת יותר את השבט הגועני של הבורים'. בדרום אפריקה, לעומת זאת, לא אהבו את הספר, 'כשל הולול בתרבות האפריקנית'.

ב"הארץ המובטחת" פנדיס לא כתב על ישראל, כמובן, מלבד אזכור קטן של אפריקה אחר, שתוהה כספר מדוע העולם מתעסק באפרטהייד בדרום אפריקה, ולא שם לב לעוללות אחרות, כמו מה שישאר עושה לפלסטינים. בשיחה איתו גם מתגלה שהוא לא חסיד גדול של ההשוואה בין השלטון הישראלי בשטחים לשלטון האפרטהייד, ולמעשה עמדותיו מזכירות במידת מה את עמדותיו של נלטון מנדלה, שהכיר בזכות היהודים למדינה משלהם אבל גם טען שבלי לוותר על שטחים לא יהיה פתרון אזורי. ועדיין, למרות כל זאת, קשה שלא לראות את הדומה בין הלך הרוח האפריקני או הלך הרוח הישראלי היום. זה גם מה שהוביל את הכהן לתרגם את הספר "אתה קורא ולפעמים נדמה לך שמדובר על השטחים, ולפעמים נדמה לך שמדובר על ישראלים באופן כללי", אומר הכהן. "האמירה שמי שבו מבחזן לא מבין מה הולך ורק אנחנו יכולים לשפוט, ואנשים מאירופה לא מבינים את הערכים או את השחורים, בהתאמה. אלה

דברים שאתה שומע כאן. זה לא ניתוח פוליטי אלא תובנות לגבי מנטליות של החברה שם. הדמיון במנטליות שלהם ושלנו וההוות של הטעונוים שלנו ושלם משכו אותי לתרגם את הספר הזה".

הכהן אף קיבל החלטות תרגום שנויות במחלוקת. כשפנדיס משתמש, פעם אחת ויחידה בספר, במילה "קולוניאליסט", במובן של "בני הקולוניות", בחר הכהן לתרגמה ל"מתנחלים". "אני מניח שבמודע רציני שהקורא יהיה ער להשוואה", מודה הכהן. "אנשים שבאו בחסות ההון והכוח של מעצמה מערבית ותוקעים יתר בסביבה אפריקאית". בשיחה עם פנדיס עולה במהי רה נושא ההשוואה והוא מתייחס לטענתו של ג'ון קרי, שישארל עלולה להיות מואשמת באפרטהייד. "אני מבין למה הוא אמר את זה", אומר פנדיס. "כשאתה רואה איך פלסטינים צריכים לחצות גבולות כדי לעבור ממקום למקום, כדי ללכת לעבודה או כדי לראות את משפחתם, זה גורם לאנשים לראות את הדמיון. אם אתה מעוניין בפנאטיות, זה מה שאתה צריך לעשות. אתה רואה שהמדיניות הזאת מובילה אנשים לעמדות קיצוניות יותר ויותר, וזה מתכון לאסון. אבל לא תמציא אותי אומר שזה אותו הדבר. דרום אפריקה היתה המדינה היחידה שהכניסה ענייני גזע לחוק, שאסרה נישואים על בני גזעים שונים. אתם יכולים להתחתן עם ערבים, לא?".

אני מתאר לו את הקשיים שהממסד הרתי מערים על נישואי תערובת, ופנדיס אומר: "מה שאתם צריכים זה מנדלה, מישהו שיתחיל לדבר חייבים להלק את המדינה וצריך מישהו שמוכן לדבר על זה. גם אם אני חנו לא אוהבים את זה, חייבים להתפשה למרבה הצער אין מנדלה, לא בצד הישראלי ולא בצד הפלסטיני. זה מאוד כואב".

על בנימין נתניהו הוא אומר ש"הוא לא ממש עוזר עם ההצהרות שלו. הוא לא רוצה לעשות שינוי. כשמי נדלה היה בכלל הוא החל לקרוא על תנועות השחרור של האפריקנרים. הוא חשב שמלחמת הבורים (מלחמה בין האפריקנרים לבין כוחות האימפריה הבריטית בסוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20, י"א) דומה למאבק של השחורים בדרום אפריקה – הם נלחמו על הארמה שלהם אז, ואנחנו, השחורים, נלחמים עליה עכשיו. באמצעות הכנת האויב הוא יכול לדבר איתם. ישראל צריכה להבין את הסנטימנטים של הפלסטינים, כי הם רומים לסנטימנטים של היהודים שנלחמו עבור המדינה שלהם".

להיות העם הנבחר

לפנדיס יש רעיונות מורכבים על לאומיות, שלפי עמים מתגלים כסותרים זה את זה. הבסיס לכך נטוע, כנראה, לפחות חלקית, בילדות שלו. "העיר שבה נולדתי שיקה פפקי, כלי להוכיח את השם, באחד הספרים שלי. זה משחק מחבואים. זו עיר קטנה לאורך החוף שבה גרו פליטים מהקולוניה ההולנדית באינדונזיה, שהי שאירו מאחוריהם את גן העדן האבוד. רובם היו חומים". הצבע משחק תפקיד משמעותי בשיחה עם פנדיס, שאמנם מחזיק ברעות ליברליות ופתוחות מאוד, וביקורתיות ביותר לגבי השימוש שאנשים עושים בגזע, אבל עדיין משתמש בצבעים כדי להסביר קטגוריות שונות של אוכלוסייה. גם זה בגלל הילדות שלו: "עשו אותי בקור לזוניה ההולנדית באינדונזיה (פנדיס קורא לזה 'דאץ' אינדיז', י"א), ונולדתי, להפתעת כולם, בהולנד".

הוא נולד ב-46. אמו לבנה, הולנדית בת חוואי, ש"בגיל 18 התאהבה באדם חוס ויפה, אינדונזי, שאומן לשמש כאיש צבא, ועמו עזבה לקולוניה בגיל 21 ועשתה שלוש בנות חומות. במלחמת העולם השנייה, האירופאים הושמו במחנות. לא מחנות ריכוז כמו שהיו באירופה, אבל מחנות קשים מאוד. אלפים מתו ברעב.

בעלה נעלם בהמון, כי היה לו הצבע הנכון, ולאחר המלחמה היא גילתה שהיננים ערפו את ראשו. אחרי המלחמה היא שהתה במחנה פליטים בסומטרה, ופגשה אדם, אבי, שהיה 'חצוי דם', שחיפש אחרי אשתו וילדיה, והבטיח לה לעזור לה למצוא את בעלה. אני התוצאה של המפגש הזה. הם חזרו להולנד, אמי לא רצתה לחזור לבית אביה עם בנותיה החומות וכך הגענו לעיריה הזאת. בקרב משפחתי הייתי הלבן היחידה הם בכלל לא הכירו את הולנד, הם רק שמעו עליה בבית הספר, והחי ויהי הזאת עיצבה אותי במידה רבה".

העיריה שאליה הגיעו איכלסה, מלבד פליטי הקולוניאליזם, גם ילדים יהודים פליטי אירופה וגם משתפי פעולה עם הנאצים. זה היה 'מקום קטן ומשונה שבו המלחמה מעולם לא הפסיקה. זה תרם להתפתחות שלי ולהבנה שלי איך לספר סיפור. זו היתה התחלה בלתי יציבה אבל אני גם אסיר תודה עליה. לאנשים האלה היה עבר שלא יכלו לדבר עליו עם אף אחד מבחזן. בתוך הכפר הם סיפרו את הסיפורים, דיברו הרבה. והבנתי שמלחמה היא דבר שונה מאוד ממה שלומדים בבית הספר. אנשים מקפלים בסיפור את הצער והכאב שלהם".

"ההולנדים תמיד מאשימים את דרום אפריקה, שעשתה הפרדה גזעית ובנתה בתי ספר נפרדים ושכונות נפרדות. ומה רואים עכשיו, כשיש הרבה מאוד זרים? רואים אמהות לבנות מדושות קילומטרים כדי להביא את הילדים שלהן לבתי ספר לבנים. יש אפרטהייד בהולנד, לא בחוק אלא בהתנהגות"

למרבח האירופי, התחושה הזאת של עבר שאין לו קול הובילה את פנדיס לישראל. "באתי לישראל ב-69. הייתי מאוד פרו-ישראלי, כי הם סימלו בשבילי אנשים עם עבר שהעולם לקח ברצינות, בניגוד לסיפור שלי, שלא נלקח ברצינות בהולנד. שם היו בטוחים שבזמן שהם עברו את המלחמה באירופה, האנשים בקולוניות חיו חיים רגועים ועשירים, שכבו על החוף, וכשהיו רעים קטפו בננה מהעץ. אבל הסיפור שלהם היה עצוב מאוד. ואיכשהו הדרור שלי שהזדהה עם ישאל הפך להיות ביקורתי מאוד כלפיה. אני חושב שיהודים צריכים להיות טובים יותר, וזה דבר טיפשי למדי, כי אנשים הם כמו שהם בכל מקום בעולם".

כשהגיע לישראל, פנדיס דווקא התאכזב מאוד מהישראלים. במיוחד מבני הקיבוצים, אחרי שבילה בקיבוץ ורצה להיות חלק מרעיון ההגשמה הצינוני, אבל לא הותר לו. "עשיתי שם הרבה רשימות, יש לי את היומן. אני הייתי בשוק מהקיבוצים כי הם היו פנאטיים, גסים. לא היה להם עבר אלא רק עתיד, הם הלכו לייצר את העתיד הזה ואני לא הייתי חלק ממנו. כאיש צעיר רציני להיות חלק מהעתיד של מדינת ישראל אבל לא יכולתי. זה כואב, בישראל אתה חייב להיות חלק מהדת אפילו אם אתה לא מרגיש ככה. וככה מתחילים קנאה ורגשות שליליים אחרים, כשאתה עושה לאני שים אחרים הדרה".

חברי ארגון "האחווה הלבנה" מפגינים בפרטוריה נגד שחרורו של נלסון מנדלה מהכלא, 1990. צילום: אי.א.פי

לחלוק את השכונה שלי עם המהגרים. אבל בשכונות העניות, הם הראשונים להיות מעומתים עם המהגרים. ולנו יש מילים יפות לזה. להם אין, הם יפעלו מולם באלימות מילולית. אני מאשים את המפלגות הפרו-גרסיביות בהולנד שאין להן אחריות לוווייט-טראש ההולנדי. לא אכפת להם מהאנשים שאין להם מילים יפות. מי רואה להם? הגזענים, האנטישמים שמכסים את האנטישמיות שלהם במאמץ להפוך לחלק לגיטימי מהשיח הפוליטי. אנחנו צריכים מישהו שמעל זה." **אולי גם הולנד צריכה מנדלה.** "כולנו צריכים משיח."

כלב אל התופת

פנדיס מדבר על תקופת מגוריו בפריז, שהולידה את "המטייל", הספר הראשון שלו שתורגם לעברית, גם הוא בידי רן הכהן, ב-2010. הספר מספר על אדם עשיר ונהנתן, שחי חיי בטלה עתירי מסעדות ופינוקים, החולף על פני בניין מהגרים שעולה באש, ומאמץ כלב שנמלט מתוכו. הכלב הזה מושך אותו לתוך האוכלוסייה הנחשלת שמציפה היום את פריז ומפגיש בין האדם הלכן והשבע לעולם הכהה והמוכה שחי בשוליים.

"גרתי בפריז שמונה שנים וחצי, וחזרתי לפני כשנתיים. הרוב בפריז הוא שחור, זו העיר האפריקאית הגדולה מחוץ לאפריקה, אבל לא תראה אדם שחור כשתצפה בטלוויזיה או כשתיכנס לפרלמנט. הכניסה שלי לעולם שלהם, במציאות, החלה כשדיברתי עם המנקה שלי, שחיה בעולם ביניים כבר 24 שנים - בלי תעודות, בלי רופא, בלי לשלם מסים. היא הובילה אותי לצד האח. קראתי באותה תקופה את דנטה, ורציתי ליצור וירג'יל שיוכיל את הגיבור שלי אל התופת.

מסיט את תשומת הלב מהחוקים המיושנים שלהם." ואיך התייחסו בהולנד לספר שלך, שלא מוקיע בצורה ישירה את האפרטהייד?

"זה היה הזמן הנכון לפתוח את הראש כלפי האפריקנים. כולם הסכימו, משנות ה-60 עד לשנות ה-80 המאוחרות, שהאפריקנים הם האשמים, הנבלות. ואתה רואה בספר שהיה להם קשה מאוד עם הרעיון שכאינדיבידואל אתה מייצג את המדינה. המארכת שלי, שבספר נקראת אווה ואיתה היה לי גם רומן, היתה מאוד מוטרדת מזה כי תמיד שפטו אותה אף על פי שלא ידעו בדיוק מה קורה. אני בטוח שישראלים שבאים להולנד ושומעים את כל הביקורת על ישראל והדברים שהיא עושה לפלסטינים יגנו על דברים שהם לא בהכרח מאמינים בהם. כי אנשים שופטים אותך בלי לדעת מי אתה.

"ההולנדים תמיד מאשימים את דרום אפריקה, שעשתה הפרדה גזעית ובנתה בתי ספר נפרדים ושכונות נפרדות. ומה רואים עכשיו, כשיש הרבה מאוד זרים ו-60% מבני ה-16 ומטה בערים גדולות כמו אמסטרדם והאג הם דור שני או שלישי למהגרים? רואים אמהות לבנות מדושות קילומטרים כדי להביא את הילדים שלהן לבתי ספר לבנים. יש אפרטהייד בהולנד, לא בחוק אלא בהתנהגות. אנשים רוצים לדבוק במי שדומה להם, וזה מסוכן."

מהדברים האלה עולה שבמובן מכובים, העולם הלכן כולו שבוי במנטליות של אפרטהייד.

"נכון. אנשים רוצים שהמוכר יסבב אותם. אני מר-גיש בנוח איתך, אנחנו מכינים אחד את השני. אם הייתי לפני אולי לא הייתי יודע מה זה יהודי ככלל. כשגרתי תי בפריז, הכרתי אנשים צבעוניים (פנדיס משתמש במונח People of Color, "א"), אבל לא הייתי צריך

יש ביהדות משהו מתבדל.

"הם חושבים שהם העם הנבחר, העם שנבחר ללמוד, להתחנך, אינטלקטואלים. אחרים רואים את זה ורוצים להיכנס, אבל לא נותנים להם להיכנס. זה קשה, בעולם הגלובלי המשתנה, לא להתיר לאחרים להיכנס."

שוב, כמוכן, עולה שאלת הרמיון להדרה שראה בדרום אפריקה, אבל פנדיס מבהיר: "זה מסוכן וקשה להשוות. אפשר להשוות בכך שהלבנים בדרום אפריקה קה מצאו את עצמם בעולם האפריקאי המסוכן הזה, מלא כחיות ובטבע, והם נצמדו לדת ולמיתולוגיה. הם אמרו שזו 'הארץ המובטחת', הם קראו לנהרות שלהם בשמות תנ"כיים, יצרו עבר דתי וקראו לעצמם 'השבט האבוד' - זה שמביא את האור לחושך של אפריקה. יש השוואות מעניינות. קל מאוד להוקיע ולבקר, אבל צריך להבין, כי אתה לא יודע מה היית עושה במצב שלהם."

זו גם היתה המטרה שלו כשכבא לדרום אפריקה: "רציתי להבין את הפוזיציה של הון הנכחד של האפריקנה צריך להתייחס אליהם כאל שבת לבן, ואז אתה מבין את הדינמיקה שלהם טוב יותר. ללבנים בדרום אפריקה היו הרבה מאוד חוקים של צנוורה, וספרים הוחרמו, אבל באותו זמן הם נהנו מהעיתונות הכי חופשית באפריקה. אז אם השווית אותם לאירופה, כן - הם היו גזענים ושמונים. אבל אם השווית אותם לאפריקה לאירופה קל להיות ביקורתי. אבל הם באמת הדמוקרטיה היחידה בסביבה מאוד לא דמוקרטית והעמים שמסביבם הם אולי מתקדמים מבחינה כלכלית אבל לא מבחינה מנטלית, של חופש המחשבה. העולם הע"ר רבי צריך להיות אסיר תודה על ישראל כי הקיום שלה

“הלבנים בדרום אפריקה מצאו את עצמם בעולם האפריקאי המסוכן הזה, מלא בחיות ובטבע, והם נצמדו לדת ולמיתולוגיה. הם אמרו שזו 'הארץ המובטחת', הם קראו לנהרות שלהם בשמות תנ"כיים, יצרו עבר דתי וקראו לעצמם 'השבט האבוד' - זה שמביא את האור לחושך של אפריקה”

לאמסטרדם. גדלתי במשפחה שאהבה לעבור הרכה, וזה חלק מסגנון החיים שלי. אני לא טוב בלהתיישב במקום כלשהו. אני גר בו כמה שנים - ועוזב.” ומשפחה?

“אני עם בת זוג כבר 30 שנה, אנו ביחד אבל גרים בנפרד. אנחנו מאוהבים כי אנחנו לא גרים יחד. זה המתכון. יכול להיות שזה בגלל ההתנגדות שלי להתקבעות במקום אחד. זה בגלל חיי המשפחה שלי. המזווה שמעל הארון תמיד מוכנה, אתה לעולם לא יכול לרעות, תמיד צריך להיות מוכן להרים מזווה ולצאת לדרך.”

מאור יהודי מצדך.

“אני מכיר יהודים שלא קונים בית, בגלל המיחשה שיתכן שיצטרכו לעזוב מיד. מצד שני, יש לנו נטייה לקנות ציורים, לקנות ספרים, לאגודת חפצים. והאנשים בישראל, הם לא מוותרים, הם רוצים להישאר, מאמינים שזו המדינה שלהם. הם מתיישבים במקומות, שבכל פתרון עתידי בהכרח יוותרו עליהם, ואני מבין למה הם עושים את זה. הם יודעים משהו שהם מכחישים כאמצעות בניית בתים. זה דבר הגיוני. ב-94 הלכתי לבית מכירות פומביות בדרום אפריקה, רק מתוך סקרנות. אמרתי לעצמי שבטח כל הלבנים העשירים ימכרו כוול את כל הדברים שלהם. להפך: הם רק רכשו עוד ועוד. אפילו כשהם ידעו שהם עלולים לעזוב. הם עדיין ניסו להכחיש את הרעיון שהם נמצאים במצב זמני על ידי רכישת עוד ועוד חפצים. מאוד מוזר.”

מעבר לדמיון המנטלי, הספר של פנדיס מהווה גם הצצה לעתיד של מדינה שמתמכרת לאדם, מה, והרעיון הלאומי, מומצא או לא, הופך לכל מה שמדריך אותה. זה מתכון לאבדון. “אני נוסע בשממה תרבותית”, הוא כותב על דרום אפריקה. “בשום מקום אין חנות, או תיאטרון. הקולנוע הוא סדין שנמתח תחת כיפת השמים או משחק צללים באולם הכינוסים של הכנסייה. האנשים מספרים זה לזה סיפורים אבל כמעט איש אין קורא. רק את הספר בה”א הידיעה. בכל הבתים אותו טעם רע... זו תרבות שעומקו כעומקו של לינולאום פרחר ני”. גם לנושא הזה מתייחס הכהן: “זו היתה חברה שהולכת ומתנוונת ומשתקעת רק בסכסוך, ומה שלא משרת את הצד שלהם הוא מיותר. נשארים עם חלקים מהתנ”ך ופרשנות מאוד ספציפית שלהם.” פנדיס נעשה כמעט זועם כשהוא נזכר בתרבות האפריקנית הזאת. “מה לעזאזל התרבות? אתם רק חומריים. מהי הדת שלנו? זו לא דת, זו צרכנות! כמו בתל אביב, שרואים את הנערים עם שרשראות זהב. סתם בטלנים, אין שום דבר מאחורי זה.” ■

ילדים מחכים לבואו של מנדלה ליוהנסבורג עם שחרורו מהכלא ב-1990 צילום: אי.א.א.פי

שים השאירו את המדינה שלהם, הראץ' אינדיו, מאחור, ושמו אותה בראש שלהם, ובראש שלהם היא לא משתנה ולא זה בעוד שבועות האמיתי היא משתנה או אפילו מפסיקה להתקיים. זה הסיפור של פריז המדשונה. האנשים הלבנים חייבים לקבל את זה שהחיים שלנו משתנים. אנשים עדיין חושבים שהצדק לבן והנאורות לבנה, אבל המושגים של יופי, וצדק, ואינטלקט, משתנים.”

במידה רבה, הסיפור של “הארץ המובטחת” הוביל לביפור של “המטייל”, הקולוניאליזם הביא את המהגרים לאירופה.

“בהחלט. האנשים האלה אמרו למקומיים, שכבר היתה להם דת, שיש ררך אחת נפלאה לחיות, בנצרות, וכעת אנחנו מאוד מופתעים שכל האנשים האלה באים לאירופה כדי לבדוק את זה. אנחנו אמרים, אוקי, זה מספיק, אבל להם זה לא מספיק. ההולנדים בנו יותר מ-5,000 כנסיות באינדונזיה, ועכשיו כשיש מסגרים בהולנד פתאום אנחנו מפחדים וחושבים שזה נורא ואנחנו לא אוהבים את הקול של המואזין ואנחנו לא אוהבים את המראה, ומפחדים. אנחנו מעומתים עם האנרגיה שלנו מן העבר.”

להתמכר לסכסוך

אני מסביר לו שהתהליך שעובר על אירופה עובר, בגרסה מוקטנת, גם פה ושזו סוגיה בוערת בישראל - מה שהופך את שני ספריו שתורגמו לעברית לר-לוונטיים ביותר עבור הקורא הישראלי. “לא ידעתי שאנשים חוצים מהבריות כדי למצוא מקלט בישראל. אתה לא חי במדינה משעממת!”

כרגע, פנדיס חי חיים רגועים באזור כפרי בהולנד. “אני גר רחוק, כי אני צריך גינה בשביל רומן קשה שאני כותב. אחר כך בטח אשוב לעיר גדולה, מן הסתם

יצרתי אדם, שכמו כל הדמויות הוא חלק ממני, לבוש היטב, חי חיים בטוחים, אוהב לאכול במסעדות. ואז קופץ עליו מלאך שעיר שמביא אותו לצד האחר של נהר הסטיקס.

“בטח זה קשור לרקע שלי, הסקרנות הזאת לשו-נה, אבל גם לי זה לא קל. כולנו מפחדים מהאחר, חיים בתוך הכלוב הבטוח שלנו. וכשאתה לכד בעיר גדולה כמו פריז, יש לך הורמנות להשתחרר מהכלוב, לעבור לעולם האחר. הרכה מהאנשים האלה משאירים את המולדת שלהם חיה בסיפורים, ופעמים רבות הם משמרים בסיפור מדינה שכבר הרבה שנים לא קיימת באמת במציאות. זה הזכיר לי את הילדות שלי, שאנ-

“ב-94 הלכתי לבית מכירות פומביות בדרום אפריקה, רק מתוך סקרנות. אמרתי לעצמי שבטח כל הלבנים העשירים ימכרו בזול את כל הדברים שלהם. להפך! הם רק רכשו עוד ועוד. אפילו כשהם ידעו שהם עלולים לעזוב. הם עדיין ניסו להכחיש את הרעיון שהם נמצאים במצב זמני על ידי רכישת עוד ועוד חפצים. מאוד מוזר”